

Bevrijder/bezetter

Columns - 4 april 2022 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

Twee dagen na Poetins inval in Oekraïne doe ik mijn slaapkamerraam open, en zie de invloed van het conflict letterlijk voor mijn deur. Op het grasveld schuin tegenover mijn huis bevindt zich een Sovjet-monument voor het Rode Leger. Er is een stuk stof in Oekraïense kleuren aan gehangen.

Tot voor kort liep ik dagelijks langs dit monument zonder er veel over na te denken. Het Oost-Duitse dorp net over de grens van Berlijn, waar ik sinds een jaar woon, werd na het eind van de Tweede Wereldoorlog deel van de invloedssfeer van de Sovjet-Unie. Het monument uit 1946 is een van de overblijfselen van dat verleden.

Er liggen 104 Sovjet-soldaten begraven die in de strijd tegen de nazi's zijn gevallen. Dat waren zeker niet allemaal Russen, maar toch wordt het bouwwerk met Rusland geassocieerd - en nu is het deel van een actualiteit geworden, waarin het verleden nieuwe betekenis krijgt.

Zolang ik Berlijn ken, kom ik op Sovjet-begraafplaatsen. Mijn favoriet is het [Sovjet-monument in het Treptower park](#), waar ik tien jaar lang vlakbij heb gewoond. Rustig was het er, een beetje vergeten aan de rand van de stad. Mijn kinderen hebben aan de voet van de 35 meter hoge bronzen Sovjet-soldaat in het gras gespeeld.

Altijd overviel me dezelfde dubbelzinnige sensatie: zo megalomaan, zo on-westers totalitair, zo neo-classicistisch kitscherig - en tegelijk zo'n bewijs van de grijstinten van de geschiedenis. Uitgerekend mijn 10-jarige dochter wees me kort na Poetins inval erop hoe complex met name de Oost-Duitse relatie met Rusland is.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Haar opa, mijn Duitse schoonvader, moest in 1945 als 3-jarige voor het Rode Leger uit Silezië vluchten. Hij stierf bijna aan ondervoeding in Berlijn, maar kreeg melk van een Russische soldaat, die hem daardoor het leven heeft gered. In 1970

moest hij opnieuw voor de Russen vluchten, toen het DDR-regime hem als onwenselijk kritische burger in de gaten kreeg.

Rusland als bevrijder en bezetter gelijktijdig; de Duitse Sovjet-monumenten zijn het concrete bewijs van deze dubbelzinnigheid. 3500 Sovjet-begraafplaatsen heeft Duitsland, bijna allemaal in het oosten. Anders dan veel andere monumenten zien ze er verzorgd uit. Als deel van de Russische toestemming voor de Duitse eenwording is in 1992 vastgelegd dat ze niet verwijderd mogen worden en dat er goed voor moet worden gezorgd.

En nu? Nu is er duidelijk een nieuwe fase aangebroken. De oude Sovjet-monumenten groeien letterlijk uit tot omstreden locaties, waar het debat over de oorlog op symbolisch vlak wordt uitgevochten. De twee tanks van het [beroemde Sovjet-monument bij de Berlijnse Tiergarten](#) waren vorige week al met Oekraïense vlaggen bespannen. Het Sovjet-monument in het Treptower Park is daarentegen in het vizier van de pro-Russische kant terecht gekomen.

Op 9 mei worden er ieder jaar de gevallen soldaten van het Rode Leger herdacht. Radicale Russische verenigingen en Duitse *Putin-Versteher* ('Poetin-begrijpers') roepen nu op de herdenking te gebruiken om steun aan Poetin te betuigen, [meldde Die Tageszeitung](#). Ze willen Poetins oorlog op een lijn stellen met de 'grote Vaderlandse Oorlog', die Europa van het fascisme bevrijdde. De actie dient op de Russische televisie te worden uitgezonden als een bewijs van Europese steun voor Poetin.

In de lokale Berlijnse politiek beperkt zich het debat over de omgang met DDR-monumenten nog tot het monument voor de communistische politicus Ernst Thälmann, een aanhanger van Stalin. Het standpunt van de politiek over de Sovjet-begraafplaatsen is niet veranderd: het historische monument moet je in de historische context blijven zien. Maar als het recente debat over monumenten en straatnamen in relatie tot het koloniale verleden duidelijk heeft laten zien: de inschatting van de geschiedenis kan heel snel veranderen als de actualiteit

verandert.

Uit mijn raam zie ik een nieuw dilemma voor me opdoemen. De gemeente heeft de Oekraïense vlag voor het monument snel weggehaald - terwijl er dagelijks meer Oekraïners in het dorp aankomen, op de vlucht voor de Russen.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/49277/bevrijderbezetter>